

Sözlü çeviri bağlamında “Eşdizimlilik” kavramının yabancı dil öğretimindeki yeri

Naci Serhat Başkan

Université de Marmara, Turquie

serhat.baskan@marmara.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-7321-9570>

Yaprak Türkân Yücelsin Taş

Université de Marmara, Turquie

tyucelsin@marmara.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-2963-1757>

Reçu le 30-09-2024 / Évalué le 17-10-2024 / Accepté le 30-11-2024

Place de la « collocation » dans l’enseignement des langues étrangères en traduction orale

Résumé

Dans cette étude, il sera question d’aborder le concept de collocation qui est un sujet très important dans l’enseignement du vocabulaire ainsi que sa place et son importance dans la revue de littérature. On observe que les apprenants de langues étrangères ont des difficultés à utiliser ces structures en contexte parce que certaines collocations sont « irrégulières ». Le choix de mots appropriés en fonction du contexte dans lequel ils sont utilisés est particulièrement important dans l’enseignement des langues étrangères. L’importance des collocations apparaît particulièrement dans la communication orale. Dans notre étude, nous avons sélectionné un passage de l’histoire de Sait Faik Abasıyanık intitulé « Un homme inutile » et nous avons demandé de faire une traduction orale du turc vers le français à 25 futurs professeurs de français qui font leurs études en 3e et 4e année dans le Département de Didactique du Français Langue Étrangère à la Faculté de Pédagogie Atatürk de l’Université de Marmara. À partir des données obtenues, les questions suivantes ont été posées : Comment les étudiants traduisent-ils les collocations à l’oral ? Les collocations traduites ont-elles le même sens et le même effet dans la langue cible ?

Mots-clés : enseignement des langues étrangères, futurs professeurs de français, interprétation, compétences en communication orale, collocation

Sözlü çeviri bağlamında “Eşdizimlilik” kavramının yabancı dil öğretimindeki yeri

Özet

Çalışmamızda, sözcük öğretiminde önemli bir konu olan eşdizimlilik kavramı ele alınacak, alanyazındaki yeri ve önemine değinilecektir. Bazı eşdizimlerin “kural dışı” olması nedeniyle yabancı dil öğrenenlerin bu yapıları bağlam içinde kullanırken zorlandıkları görülmektedir. Kullanıldığı bağlama göre uygun sözcük seçimi özellikle yabancı dil öğretiminde önem taşımaktadır. Bilhassa da sözlü iletişim söz konusu olduğunda eşdizimlerin önemi ortaya çıkmaktadır. Araştırmamızda, Sait Faik Abasıyanık’ın “Lüzumsuz Adam” başlıklı hikâyesinden seçilen bir bölüm Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Yabancı Diller Eğitimi Bölümü Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı’nda 3. ve 4. sınıfta eğitim gören 25 öğretmen adayına verilerek Türkçeden Fransızcaya sözlü çeviri yapmaları istenmiştir. Elde edilen verilerden yola çıkarak, öğrenciler eşdizimli yapıları sözlü olarak nasıl çevirirler? Çevrilen eşdizimler erek dilde aynı anlama ve aynı etkiye sahip midir? gibi sorulara yanıt aranacaktır.

Anahtar sözcükler: Yabancı dil öğretimi, Fransızca öğretmen adayları, sözlü çeviri, sözlü iletişim becerisi, eşdizimlilik

The place of “collocation” in foreign language teaching in interpretation

Abstract

This study discusses the concept of collocation, which requires relatively more attention in vocabulary teaching, and its place and importance in the literature review. It has been observed that foreign language learners have difficulty using these structures in context because some collocations are ‘irregular’. Choosing appropriate words according to the context in which they are used is particularly important in foreign language teaching. The importance of collocations is particularly evident in oral communication. In our study, a selected passage from Sait Faik Abasıyanık’s story “The Useless Man” was given to 25 pre-service teachers of French in their 3rd and 4th year at the Atatürk Faculty of Education at Marmara University, Department of French Language Teaching and we asked them to make an oral translation from Turkish into French. Based on the data obtained, the following questions were asked: How do students interpret collocations? Do the translated collocations have the same meaning and effect in the target language?

Keywords: teaching foreign languages, pre-service teachers of French, interpreting, oral communication skills, collocation

Giriş¹

Dilleri oluşturan ve anlamlı iletişimi sağlayan dilsel yapıların başında sözcük ve sözcük grupları gelmektedir. Bu sebeple dil öğretiminde de söz

¹ Naci Serhat Başkan a rédigé la partie théorique et la partie analyse des données de l'article ; Yaprak Türkan Yücelsin Taş a rédigé l'introduction, la partie méthodologique et la conclusion. Les deux auteurs ont contribué de manière égale à l'élaboration de l'article.

konusu sözcükler büyük bir öneme sahip olsa da Sheehan (2004) tarafından ifade edildiği üzere “sözcük, dil öğretiminin göz önünde bulundurulmayan Cindrella’sı” olarak adlandırılmaktadır (Aktaran Altıkulaçoğlu, 2010). Sözcüklerin birlikte kullanılarak oluşturdukları daha büyük yapılar ise eşdizim olarak alanyazında kullanılmaktadır. Eşdizimlilik kavramı Williams (2003) tarafından mizahi bir şekilde dilbilimin görülemeyen hayaleti “l’Arlésienne” olarak tanımlanmaktadır.

Yabancı dil konuşan bireyler tarafından doğal bir sürecin sonucu olarak kullanılan eşdizimlilik kavramı dil öğretiminde ayrı bir başlık altında kendine pek yer bulamamaktadır. Zira dil öğrenen bireylerin hata analizleri incelendiğinde sözcük ve sözcük öbeklerinin kullanımına bağlı yanlışların çok sayıda olması tesadüfi bir durum değildir. Ana dili olarak bir dili konuşan birey, dili doğal ortamında edindiği için eşdizimlilik kavramını yabancı dil öğrenen bireye kıyasla daha kolay bir şekilde edinip kullanabilmektedir. Eşdizimlerin yer yer kural dışı oluşları yabancı dil çerçevesinde eşdizimi öğrenen bireyin bu yapıları bağlam içinde kullanırken zorlanmasına yol açmaktadır. Bu nedenle, eşdizimlilik konusunun sözcük öğretiminde özellikle dil hassasiyeti ve farkındalığına vurgu yapılarak öğretilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Eşdizimlilik hakkında bilgi verilmesi hem dilin zenginliğinin kavranmasında hem de kültürel yapıların dile yansımalarının net bir şekilde görülmesine yardımcı olacağı söylenebilir.

Çalışmamızda ilk önce eşdizimlilik, eşdizim, eşdizin, birliktelik kullanımı gibi belli başlı kavramların açıklamasına yer verip alanyazında nasıl kullanıldığına değinilecektir.

1. Eşdizimlilik kavramı

Eşdizimlilik olgusunu dillerin doğuşundan itibaren tarihlendirebilsek de eşdizimlilikle ilgili somut yoğun çalışmaları görmemiz için 20. yüzyılı beklememiz gerekecektir. Eşdizimlilik (İmer, Kocaman, & Özsoy, 2011: 121), sözcük anlamı olarak “iki ya da daha fazla sayıda birimin aynı dizimde bulunması” olarak tanımlanırken birliktelik tanımına ise “sözcüklerin düzenli bir biçimde birlikte kullanılmaları” biçiminde dilbilim sözlüğünde yer verilmektedir (İmer, Kocaman, & Özsoy, 2011: 60). Alanyazındaki diğer çalışmalara bakıldığında, Eken (2016) “kalıplaşmış dil (formulaic language),

donmuş öbekler (frozen phrases), kalıplaşmış konuşma (formulaic speech) (Wong-Fillmore, 1976), sözcükleşmiş öbekler (lexical phrasemes) (Moon, 1998), sözcüksel kümeler (lexical chunks) (Lewis, 1993)” gibi yapıların bazen kısmen bazen de eşdizim, birliktelik kullanımı ve eşdizinleri betimlemek için kullanıldığının altını çizmektedir.

Böylece, eşdizimliliğe dayalı yaklaşımın sadece “sözcük bilgisi” tabiriyle sınırlı kalmadığı sözlük bilim, anlambilim, toplum dilbilim, pragmatik, dilbilgisi ve yapıbilim, pedagoji gibi pek çok dilbilimsel alanla da birlikte anıldığı ve çalışıldığı söylenebilir.

60’lı yıllardan sonra ortaya çıkan eşdizimlilik yaklaşımını sıklık temelli ve anlam temelli yaklaşımlar olmak üzere iki başlık altında özetlemek mümkündür. İlk yaklaşım Firth (1957, 1968) ve Nesselhauf (2004) tarafından savunulan sıklık temelli yaklaşımdır. Sıklık temelli eşdizimlilik daha çok “corpus”, “linguistique de corpus”, “logométrie”, “stylométrie” gibi alan çalışmalarında sözcük sıklıklarını ve sözcüklerin birbirleriyle olan ilişkilerini ölçmek için başvurulan istatistik temelli bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Nesselhauf’a göre sıklık temelli yaklaşımı J.R. Firth’e kadar götürmemiz mümkündür. Söz konusu yaklaşım özellikle Halliday ve Sinclair tarafından geliştirilerek farklı bir boyuta taşınmıştır, aynı zamanda alanyazında istatistik temelli yaklaşım olarak da anılmaktadır (Nesselhauf, 2005: 12).

İkinci yaklaşımın ise, Rus dilbilim geleneğinden esinlenmiş anlam temelli yaklaşım olduğu söylenebilmektedir. Anlam temelli bu yaklaşıma öbekselle yaklaşım da (phraséologie) denilmektedir. Anlam temelli yaklaşımın en önemli temsilcilerinden Cowie (1998), Mel’çuk (1998) ve Haussmann’ı (1984) saymamız mümkündür.

Cowie, anlam temelli eşdizimleri dört başlık altında incelemektedir. İlki bağımsız birleşimlerdir (free combinations). Bu tür birleşimlerde eşdizimlerdeki sınırlamalar anlamsal tabanlıdır ve sözcük birleşimlerini oluşturan tüm öğeler düz anlamda kullanılırlar. Başka bir deyişle, anlam doğrultusunda eşdizimlere dair değişiklik yapılabilir. Söz konusu kullanım için “su içmek” örneği verilebilir. Zira “su” yerine “çay”, “kahve” ve “salep” gibi sözcükler yer değiştirilerek kullanılabilir.

2. Araştırmanın sorunsalı

Yabancı dil olarak Fransızca öğrenenlerin eşdizim bilgisi eksikliğine bağlı olarak sözlü iletişim becerilerinde hata yaptıkları görülmektedir. Fransızca öğretmen adaylarının sözlü çeviri yaparken eşdizimleri yanlış çevirdikleri saptanmıştır. Başka bir deyişle, sözlü çeviride Fransızca öğretmen adayları tarafından eşdizime bağlı yapılan hatalar sorunsalımızı oluşturmaktadır.

3. Çalışmanın amacı

Çalışmanın amacı edebi metin aracılığıyla dil öğretiminde Türkçe-Fransızca sözlü çeviriden hareketle yapılan eşdizim hatalarının saptanması ve yapılan hataların erek dile ve çeviriye olan etkilerinin incelenmesidir. Yapılan sözlü çeviriler göz önünde bulundurularak kaynak dilden erek dile çeviri yaparken ana dilin yabancı dil üzerinde olumlu ya da olumsuz etkileri irdelenmiştir.

4. Çalışmanın önemi

Sözlü çeviri süreci yabancı dil öğrenenleri anlık olarak düşünmeye ve hızlı karar vermeye zorlamaktadır. Bu da dildeki sözlü becerilerin gerçek zamanlı olarak sınanmasını sağlamaktadır. Eşdizimlilik gibi yer yer kural dışı ve genellikle bağlama bağlı dil yapılarının doğru bir şekilde anlaşılması ve kullanılması, sözlü çeviri sırasında daha belirgin hale gelmektedir. Öğrenciler, eşdizimlerin bağlam içindeki anlamını ve kullanımını sözlü çeviri sırasında anında çözümleyerek doğru çeviri yapabilme becerisini geliştirme fırsatını bulurlar ve bu süreç sözlü iletişim becerisi üzerine de katkı sağlamaktadır. Ayrıca sözlü çeviri öğrencilerin dildeki ince anlam ve kültürel farklılıkları daha iyi anlamalarına yardımcı olarak farkındalık geliştirmelerine katkı sağlamaktadır. İlgili çeviri süreci dilbilgisel ve anlamsal olarak dile uygun yapıların yanı sıra pragmatik ve stilistik açıdan da uygun çeviriler yapabilme becerisini geliştirmelerine imkân tanımaktadır.

5. Çalışmanın hipotezi

Yabancı dil ve çeviri eğitiminde eşdizimliliğe karşı farkındalığın artırılmasıyla eşdizimli yapıların daha iyi kavranıp dildeki doğal ifade biçimine uygun olarak kullanılacağı düşünülmektedir.

6. Çalışmanın yöntemi

Çalışmada nitel araştırma yöntemi ve durum çalışması deseni kullanılmıştır. Nitel araştırma yarı yapılandırılmış görüşme ve doküman inceleme gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, olayların kendi doğal ortamında bütüncül bir şekilde ortaya koymayı amaçlayan bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Durum çalışma deseni araştırmacının bir durumu ya da bir veya daha fazla bireyi derinlemesine analiz ettiği bir araştırma deseni türüdür (Creswell, 2014). Ayrıca, bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme tekniği doküman verilerinin teyidi amacıyla katılımcıların algı, tepki ve deneyimlerini öğrenmek için uygulanan güçlü bir veri toplama tekniğidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

7. Evren ve örneklem

Araştırmamıza Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Fransızca Öğretmenliği Ana Bilim Dalında 3. ve 4. sınıfta eğitim gören 25 öğretmen adayı gönüllülük esasına dayanarak katılmıştır. Çalışmamızda katılımcıların demografik bilgileri ve Fransızca düzeyleriyle ilgili veriler toplanmıştır. Ayrıca Fransızca'yı ana dili olarak mı edindikleri ya da yabancı dil olarak mı öğrendikleri sorgulanmıştır.

8. Veri toplama ve analiz süreci

Veri toplama süreci üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada katılımcılardan demografik bilgiler toplanmıştır. İkinci aşamada katılımcılara Türkçe bir öykü metni verilmiştir. Söz konusu metin Sait Faik Abasıyanık'ın

“Lüzumsuz Adam” isimli eserinden alıntılanmış 197 sözcükten oluşan bir kesittir. Bu bölümün Türkçeden Fransızcaya sözlü olarak çevrilmesi istenmiştir. Bu bağlamda, sadece fiil tabanlı eşdizimlilik incelenmiştir. Sözlü çeviri için ses kaydı alınmıştır. Ses kayıtlarının transkripsiyonu için herhangi bir yazılım programı kullanılmamıştır. Çalışmada fiil temelli eşdizimler seçildiği için fillerin sıfat, zarf, isim, edat gibi dilbilgisel sözcükbirimlerle nasıl bir ilişki içinde olduklarına değinilecektir. Üçüncü aşamada da öğretmen adaylarının kaynak metindeki eşdizimliliği erek dile nasıl çevirdiği incelenmiştir. Öğrencilerden sözlü çeviri aşamasında karşılaşılan sorunlar için nasıl çözüm ürettiklerinin de belirtilmesi istenmiştir. Çalışmamızda toplanan veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiş, her bir öğretmen adayı için Ö1, Ö2, Ö3 gibi kodlar kullanılmıştır.

9. Eserin ve çevirinin künyesi

Eserin adı	Lüzumsuz adam	Un homme inutile
Yazar	Sait Faik Abasıyanık	Sait Faik Abasıyanık
Çevirmen	-	Alain Mascarou
Kategori, tür	Türk yazını, öykü	Littérature turque, recueil de nouvelles
Yayın evi	Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları	Bleu autour
Basım yılı	2013, ilk baskısı 1948	2007
Sayfa sayısı	116	160

10. Bulgular

Öğrencilerden elde edilen demografik bilgilere göre, sadece 5 öğrencinin Fransızca'yı ana dili olarak edindiği, geri kalan 20 öğrenci için Fransızcanın ikinci yabancı dil olduğu ve birinci yabancı dillerinin İngilizce olduğu saptanmıştır. Bunun dışında, 16 öğrencinin Fransızca'yı yükseköğretim kademesinde öğrendiği ortaya çıkmıştır.

Çalışmamızda fiil tabanlı eşdizimler incelenmiştir. Söz konusu eşdizimler “hak vermek”, “akşam olmak”, “perde çekmek”, “ışık yakmak”, “mum dikmek”, “kordonu prize geçirmek”, “elektrik yakmak”, “kırk para fazla koparmak”, “pahalı bulmak”, “fena fena bakmak” ve “fiyat vermek” olarak sıralanabilir. Her bir eşdizim için ayrı tablo oluşturularak inceleme yapılmıştır. Bu çalışmada yukarıda verilen eşdizimlerden rastgele 5 tanesi

seçilerek detaylı olarak açıklamaya çalışılmıştır. Bununla birlikte, çalışmamızda metin incelemesi daha çok hata analizlerinden hareketle yapılmıştır.

Örnek 1: “Kırk para fazla para koparmak”. Sait Faik’in yazmış olduğu metin: “Portakalcım benden kırk para fazla kopardığı gün dünyanın en sevimli insanıdır”. Çevirmen söz konusu metni « Mon vendeur d’oranges, l’homme le plus aimable du monde le jour où il m’escroque de quarante sous, ... » ifadeleriyle Fransızcaya aktarmıştır.

Katılımcı kodu	Örnek cümle
Ö10	Il a gagné beaucoup plus d’argent grâce à moi
Ö25	Il prend un peu plus argent de moi
Ö23	Il a coupé quaranté l’argent plus
Ö14	Reçoit un peu plus d’argent de moi
Ö5	Il me dépouille plus de quarante sous
Ö1	Il m’a gratté quarante monnaies supplémentaires
Ö4	Il m’arrache quarante monnaie de plus

Tablo 1. Kırk para fazla para koparmak

Katılımcıların cevaplarını inceleyecek olursak: Ö10 kullandığı « gagner beaucoup plus d’argent » ifadesiyle ve Ö25 ise « prendre un peu plus argent de moi » ifadesiyle hem anlamın dışına çıkmış hem de cümlelerin farklı şekilde anlaşılmasına sebep olmuştur. Başka bir deyişle, ilgili katılımcıların metinlerini okuyanlar karşı tarafın sadece fazladan para aldığı/kazandığı ifadesini göreceklardır. Oysaki, Ö23 ve Ö14 kodlu katılımcıların seçtikleri « couper » ve « recevoir » fiilleriyle farklı eşdizim tercihi yaptıkları ve Fransızcadaki doğal söyleyişin dışına çıktıkları ifade edilebilir. Aynı zamanda sözlü çeviri yaparken Türkçeden Fransızcaya olumsuz transfer yaptıkları da söylenebilir. Bunun yanı sıra, yukarıdaki Tablo 1’de Ö1, Ö4 ve Ö5 kodlu katılımcıların verilen eşdizimleri yaptıkları çeviriler ile anlamı bozmadan erek metne aktarabildikleri görülmektedir. Ayrıca çeviri normları açısından ele alındığında bu üç farklı kullanımın Fransızcadaki kullanımla kültürel olarak örtüştüğü söylenebilir. Katılımcıların demografik bilgilerine baktığımızda Ö4, Ö5 ve Ö1’in Fransızca’yı Fransa’da ana dili olarak edindiği görülmektedir. Başka bir deyişle, katılımcıların “eş zamanlı iki dilli” olacaklarını düşünecek olursak karşılaştıkları kültürel yapıları ve dile özgü

deyişleri kavramsal olarak öteki dil çiftine de aktarabildiğini bu örnek özelinde söylememiz mümkündür.

Örnek 2: “Aksine bana hak verir” Sait Faik’in yazmış olduğu metin: “Aksine bana hak verir”. Çevirmen söz konusu metni « au contraire il me donne raison » ifadeleriyle Fransızcaya aktarmıştır.

Katılımcı kodu	Örnek cümle
Ö6	Au contre il pense que j’ai la raison
Ö9	Néanmoins, il me rend justice.
Ö11	Au contraire, il pense que j’ai des raisons.
Ö12	A contraire, il me vient justifie
Ö18	Au contraire, il trouve que j’ai raison
Ö20	Contrairement, il me dit que j’ai raison
Ö11	Au contraire il pense que j’ai la raison.
Ö21	Avoir la raison
Ö2/Ö4	Au contraire il me donne raison
Ö1	Il me donnait raison
Ö5	Il me soutient

Tablo 2. Aksine Hak Verir

Katılımcıların zıtlık belirten bir bağlaç kullanmaları gerektiğinin farkında olduklarını söyleyebiliriz. Ancak “au contraire” ifadesi yerine Ö6’nın « au contre », Ö12’nin « a contraire » gibi Fransızcada olmayan ifadelerle başvurduğu görülmektedir. Aynı zamanda Ö6, Ö18, Ö20 ve Ö21 « au contraire il me donne raison » yerine “benim haklı olduğumu düşünür/söyler” anlamına gelen bir ifade seçtikleri görülmektedir. Bunun dışında, « avoir raison » kalıbını Ö6’nın ve Ö21’in « avoir la raison », Ö11’in ise « avoir des raisons » şeklinde Fransızcada doğal olmayan bir ifadeyle çevirdiklerini söyleyebiliriz. Bununla birlikte, deyiş kaydırırken kullanmak istedikleri ifadeyi bulmuşlar ancak eşdizim bilgisi yetersizliği, ifadenin o şekilde kullanıldığını anımsayamama ya da başka bir sebepten dolayı « avoir raison » şeklinde yazamadıkları ortaya çıkmaktadır. Ö12’nin ise fiilin ardından gelen sözcüğün ilgili eylemle eşdizim anlamında bir birliktelik kuramadığı ve çeviriyi Fransızcadan takip edecekler için sözlü metni aktaramadığı söylenebilir. Ö20’de ise « Contrairement » ifadesinin sıklıkla « à » edatı ile kullanıldığını söyleyecek olursak « contrairement à + isim » alması gerektiği için dilbilgisi bakımından bu ifadenin bu şekilde kullanılamayacağı belirtilmelidir. Ö9’un ise « rend+justice » tabirinin eşdizim

olarak Fransızca'da bulunmadığı aynı zamanda kullanımdan ötürü dilbilgisi açısından bir hata oluşturduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra, yukarıdaki tabloda yer almayan ancak Ö1, Ö2, Ö4 ve Ö5'in ifadelerine baktığımızda Ö2 ve Ö4 için « au contraire il me donne raison » ifadesinin kullanıldığını ve anlamı tam olarak yansıttığını söyleyebiliriz. Ö1'in « il me donnait raison » ve Ö5'in « il me soutient » ifadelerinde hem bağlacı kullanmadığı hem de Ö1 için « imparfait » kullanarak zamanı geçmişe kaydırarak bir değişiklik yaptığını belirtmemiz yerinde olacaktır.

Örnek 3: “Akşam olur” Sait Faik'in yazmış olduğu metin: “Akşam olur”. Çevirmen söz konusu metni « Vient le soir » ifadesiyle Fransızca'ya aktarmıştır.

Katılımcı kodu	Örnek cümle
Ö6	C'est le soir
Ö9	C'est la nuit
Ö11	Le soleil couche
Ö12	La soirée vint.
Ö18	Au coucher du soleil
Ö20	La nuit vient
Ö11	Au soir
Ö21	La nuit
Ö23	Il devient le soir

Tablo 3. Akşam olur

Akşam olur eşdizimi Fransızca'da « le jour tombe », « vient le soir », « le soleil se couche » gibi ifadelerle belirtilmiştir. Kullanılan ifadelerin arasında ufak farklar olsa da verilmek istenen anlam karşılanmış diyebiliriz. Ö21 « nuit » diyerek doğrudan gece anlamını vermiştir. Ö6 ise “akşam olmak” vurgusundan ziyade daha çok “akşam” üzerine yoğunlaşmıştır. Başka bir deyişle, günün biterek akşama geçişindeki vurgu bu ifadelerde yer almamaktadır. Ö18 kodlu katılımcı günün battığını, akşam olduğunu ifade etmek istemiş ancak dilbilgisi yönünden bir hata yaparak anlamın farklılaşmasına yol açmıştır. Ö21 kodlu katılımcı ise, « la nuit » diyerek gece anlamı verirken herhangi bir fiil kullanmamıştır. Ö23 kodlu katılımcı « il devient le soir » diyerek Fransızca'da olmayan bir söyleyişle durumu aktarmaya çalışmıştır. Ö23'ün demografik bilgileri incelendiğinde birinci yabancı dilinin İngilizce olduğu ve Fransızca'yı Yükseköğretimde öğrendiği

görülmektedir. Söz konusu katılımcının ana dilinin Türkçe, birinci yabancı dilinin ise İngilizce olduğu düşünülürse, bu iki dilin, öğrenmekte olduğu ikinci yabancı dili Fransızca üzerine “olumsuz transfer” yaptığı söylenebilir. Buradan hareketle, İngilizcede “to become evening” akşam olmak anlamına gelmektedir. Fransızcadaki « devenir », İngilizcedeki “become” ve Türkçedeki “olmak” fiili arasında “olumsuz transfer” yapıldığı söylenebilir. Söz dizim ve dilbilgisi olarak ele alındığında bir hata olmadığı, ancak Fransızcada doğal söyleyişe uymadığı ifade edilmelidir.

Örnek 4: “Işık yanar” Sait Faik’in yazmış olduğu metin: “İçerinin sarı tatlı ışığı yanar” Çevirmen söz konusu metni « Une douce lumière jaune se répand à l’intérieur. » ifadeleriyle Fransızcaya aktarmıştır.

Katılımcı kodu	Örnek cümle
Ö21	La lumière jaune et mignone allume
Ö14	La lumière jaune de dedans est ouverte
Ö1	La jolie lumière jaune éclairait
Ö13	Son lumière jaune douce avait brulé
Ö16	La charmante jaune lumière de l’interieur est allumée
Ö21	La jolie lumière jaune éclairait
Ö2	La belle lumière jaune de l’intérieur s’alluma
Ö4	Il s’allume à l’intérieur un bel éclairage jaune

Tablo 4. Işık yanar

Ö16’nın « La charmante jaune lumière de l’interieur est allumée » ifadesinde sıfat olan « jaune » sözcüğünün yeri « lumière » sözcüğünden sonra olmalıdır. Ö13 ise « sa » iyelik sıfatı yerine « son » demiştir. Böylesi bir kullanım sözlü çevirideki sözlü ifade becerisine bağlı olarak karşımıza çıkabilmektedir. Ö21’de dönüşlü bir fiil kullanılması gerekirken fiilin sadece « allume » olarak kullanılması cümlelerin anlamını değiştirmiştir. Bununla birlikte, « à l’intérieur » tabiri erek metinde kullanılmamıştır ve sıfat olarak kullanılan « mignone » sözcüğü tam olarak « douce » sözcüğünün karşılığını erek metinde yansıtamamıştır. Ö14’e bakıldığında « dedans » sözcüğünün Fransızca doğal söyleyişteki gibi kullanılmadığı ve kaynak metindeki “tatlı” sözcüğünü karşılayan « douce » sıfatının eksik olduğu saptanmıştır. Başka bir deyişle, Türkçenin etkisinde kalınarak söylenmiş bir Fransızca cümle olduğunu ifade ederken, söz konusu bağlamda kullanılan fiilin tam olarak Türkçedeki anlamı da karşılamadığı söylenebilir. Ö1’in « la jolie lumière

jaune éclairait », Ö2'nin « la belle lumière jaune de l'intérieur s'allume » ve Ö4'ün « il s'allume à l'intérieur un bel éclairage jaune » ifadeleri incelendiğinde ise, Fransızca doğal söyleyişten uzak kaldığı söylenebilir. « C'est un bel éclairage jaune qui s'allume à l'intérieur » gibi bir ifade ile aktarılabilirdi. Öğrencilerin demografik bilgileri incelendiğinde, bazı öğrencilerin Fransızca'yı ana dili olarak edindikleri bilgisi karşımıza çıkmaktadır. Bu veri ana dili Fransızca olan öğrencilerin anlamın aktarılması ve eşdizim seçimi bakımından Fransızca'yı sonradan öğrenenlere göre Fransızca doğal söyleyişe daha yakın bir seçim yaptıklarını ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, Fransızca'yı ana dili olarak edinmişlerin dil kullanım becerisi üzerine olumlu etkileri olduğu dile getirilirken, çeviri sürecinde bu becerinin tek başına yeterli olmadığı ve çeviri kararları doğrultusunda her zaman istenilen kararın alınamadığı belirtilebilir.

Örnek 5: “Elektriği yakmak” Sait Faik'in yazmış olduğu metin: “İlkin madam yakar elektriğini”. Çevirmen söz konusu metni « Madame est la première à allumer. » ifadeleriyle Fransızcaya aktarmıştır.

Katılımcı kodu	Örnek cümle
Ö6	Au premier madame y allume
Ö7	La madame éclate l'électricité premièrement.
Ö23	Premièrement, madamme est allumée la lumière.
Ö10	Premièrement, la madame ouvre son electricité.
Ö4	D'abord, c'est madame qui allume ses lumières
Ö13	Au première c'est madame qui allume la lumière
Ö2	C'est madame qui ouvre l'électricité d'abord.
Ö5	D'abord madame allume son électricité
Ö22	Premièrement la madame allume son électricité

Tablo 5. Elektriği yakmak

Ö6 için « au premier » ve Ö13 için ise « au premiere » kalıbının erek metne çevrildiği gibi kullanılmadığını başka bir deyişle « au premier regard », « au premier plan » gibi « au premier + isim » olarak sıklıkla kullanıldığını söyleyebiliriz. Verilen örneklerden yola çıkarak, bu kalıbın kullanımında bir yanlışlık olduğunu söyleyebiliriz. Aynı zamanda, Ö6'daki « y » kullanımının gerekli olmadığı, dilbilgisi yönünden hatalı olduğu ve metinde neyi işaret ettiği tam olarak anlaşılmadığı görülmektedir. Ö10 ve Ö2'de « ouvrir », Ö7'de ise « éclater » fiilleri tercih edilerek bir eşdizim oluşturulmuştur. Ancak bu eşdizimlerin ışığı/elektriği yakmak için tercih

edilen doğal Fransızca eşdizimler olmadığı söylenebilir. Ayrıca Ö4 kodlu katılımcının çevirisinde vurgu « madame » sözcüğünde olduğu için « c’est...qui » kalıbı kullanılarak erek metinde de vurgunun yapıldığını belirtmek yerinde olacaktır. Ancak ilgili katılımcı « ses lumières » diyerek kaynak metinde yer almayan çoğul kullanımı tercih etmiştir. Ö23’te ise eylemi yapan bir kişi olmasına rağmen fiilin pasif olarak kullanılması gözlenmektedir. Bunun dışında aşağıdaki örneklerde « électricité » yerine « lumière » sözcüğü kullanılsaydı Fransızca doğal söyleyişe uygun bir ifade seçilmiş olurdu: Ö5: « d’abord madame allume son électricité » ve Ö22: « Premièrement la Madame allume son électricité ».

Toplanan verilerin analizinden sonra, katılımcıların sözlü çeviri sürecinde aldıkları kararları ve karşılaştıkları zorlukların üstesinden nasıl geldiklerini öğrenmek için her bir katılımcıyla görüşülmüş ve aşağıdaki sorular sözlü olarak sorulmuştur.

Sözlü çeviri sırasında sizi en çok zorlayan sözcük, sözcük grubu, deyim, cümle ve kültürel öğeleri belirtiniz. Sözlü çeviri sırasında karşılaştığınız zorluklar nelerdir? Karşılaştığınız zorlukları aşmak için bu metnin çevirisinde uyguladığınız yöntem, strateji ve çözüm önerileri nelerdir?

Çalışmanın son bölümünde, çeviri uygulaması ile ilgili sorular incelendiğinde: 2. soruya cevap vermeyen 5 katılımcı bulunmaktadır. Bununla birlikte karşılaştıkları zorlukları belirtip çok kısa cümleler ile durumu anlatarak detaylandırmayan 13 katılımcı bulunmaktadır.

1.soru ile ilgili olarak en çok zorlanılan sözcüklerde ve yapılarda “portakalcım”, “dallı bir perde”, “lakerdacı”, “siklamen”, “300 mumluk ampul”, “kırmızı soğan”, “tırnak cilası” öne çıkarken “mum”, “sandık”, “priz” gibi sözcükler yukarıdakilere kıyasla daha az belirtilmiştir. Aynı zamanda, “Akşamın olduğunu bizim madamın pastanesinin camlarına dallı bir perde çekilince anlarım” ve “Siklamen renkli kırmızı soğan kesilince dudak boyası, tırnak cilası güzelliğiyle parlar” cümleleri de çeviri sürecinde sıklıkla zorlanıldığı belirtilen cümlelerin başında yer almaktadır. Bunun dışında, “kırk para koparmak”, “homurdanmak”, “elektriği yakmak”, “fena fena bakmak”, “olmayacak fiyat vermek”, “hak vermek”, “pahalı bulmak” ifadeleri katılımcıların ortak olarak zorlandıkları yönünde görüş bildirdikleri eşdizimler ve fiillerdir. Bunun yanı sıra katılımcılar tamlamaların, kültürel yapıların, deyimlerin, bilmedikleri sözcüklerin çokluğunun, cümle yapıları,

kalıplaşmış cümleler ve “Türkçeye ait devrik cümle kullanımında” zorlandıklarını dile getirmişlerdir. Ö17 ise “metnin dili fazlaca kültürel ve yerel olduğundan başka bir dile çevrilmesi zor geliyor. Kendi ana dilinde de kurallara uymayan, devrik ve yazınsal cümleler zorluğu arttırıyor” ifadesi yukarıdaki görüşü destekler niteliktedir. Ö12 kodlu katılımcı sözcük dağarcığı eksikliğinden bahsedip, ilgili zorlukları aşmak için “bildiğim sözcüklerle tanıımı yapmaya çalıştım” ifadelerine yer vermiştir.

Çözüm önerileri ile ilgili olarak, Ö2, Ö3, Ö5’in çeviri sonrası yorumlarını incelediğimizde çok kısa olarak yukarıda verilen ifadeleri dile getirmişler ve çözüm önerilerini temellendirip açıklama getirememişlerdir. Ö13 sözcüklerde en çok zorlandığını ifade ederek çözüm önerisi olarak eş anlamlısını bularak çeviri yaptığını dile getirmiştir. Ancak eş anlamlı sözcüğe başvurmak her zaman ilk tercih edilen yöntem olmayabilir. Eşdizimler her zaman birbirleri yerlerine kullanılan sözcüklerden oluşmayabilir. Başka bir deyişle, eşdizim kaprisleri olarak niteleyebileceğimiz bazı sözcüklerin bazı diğer sözcüklere kıyasla daha az değiştirilebilerek öteki sözcüğün yerini daha az tuttuğunu söyleyebiliriz. Ö14 kodlu katılımcı bazı cümlelerle gündelik hayatta pek karşılaşmadıkları için anlamlarını bilmediğini öne sürmüş ve çözüm önerisi olarak *“Fransızcada denk bir deyim bulmak yerine yalnızca anlamlarını verecek cümle kalıpları kullandığını”* söylemiştir. Kaynak dildeki anlamı düz anlamı üzerinden aktarmaya çalışmaksa anlamın içerdiği kültürel kodlar erek dilde ve kültürde mevcut değilse karşı taraf için anlaşılması güç bir cümle meydana gelebilir. Ö15 *“Türkçe düşünmek metnin çevirisini zorlaştırdı. Sözlük yardımı ve çeviri dilinde düşünmek”* derken Ö18 ise *“Bilmediği kelimeleri Türkçe söyledim. Bazı kelimeler için de yakın anlamı olanları kullandım”* ifadelerine yer vermiştir. Ö7 Türkçeden Fransızcaya aktarmanın oldukça zor olduğunu zira her kültürün kendine ait sözcük öbeği, atasözü, deyim olduğunu ve bunları *“her ne kadar bir şekilde yorumlayarak çevirsek de her zaman aynı anlamı vermeyebileceğini”* dile getirerek çeviri doğasındaki kayıplara ve kazanımlara da değinmiştir. Karşılaştığı sorunları aşmak için ise başvurduğu yöntemi şu şekilde ifade etmiştir: *“Anlamını bilmediğim bir kelime veya kelime öbeğini çevirirken onunla ilişkili anlamı en yakın hangi kelime varsa onu sözlü çeviride kullanıyorum”*. Ö23 ise çevirinin kültürel bağlamında benzer ifadeleri dile getirmiştir: *“Türkçe bazı deyimler, deyişler tam anlamıyla çevrilemediğinden, ne kullanacağımı bilemiyorum.*

En büyük zorluk bu diye düşünüyorum”. Ö22 ve Ö24 cümleye tersten başlayarak, belki de biraz daha erek metindeki söz dizime yakınlaştırmak amacıyla, Türkçedeki dizilimin tersine doğru çeviri yapmışlardır.

Yapılan araştırmadan hareketle eşdizim kullanımlarıyla ilgili hataların aşağıdaki sebeplerden kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir:

Ana dilin yabancı dil üzerindeki olumsuz aktarımından kaynaklı hatalar; birinci yabancı dilin ikinci yabancı dil üzerindeki olumsuz aktarımından kaynaklı hatalar; eş anlam kullanımına bağlı olarak tercih edilen sözcük temelli hatalar; dilin nedensizlik ilkesinin göz ardı edilebilmesi, başka bir deyişle, dil eğitimindeki önceki edinimlerden hareketle aşırı genelleme yaparak eşdizim tercihlerinde bulunulabilmesi; aşırı genelleme sonucu doğru bilinen yanlışların yapılabilmesi; erek metne ve kültüre aktarılan cümledeki aksaklıkların farkına varılamaması; eşdizimlerin farklı dillerde aynı şekilde ifade edilmemeleri; bir dilde eşdizim olarak kullanılan bir yapının başka bir dilde tek bir fiille ya da sözcük ile karşılanabiliyor olması; eşdizim, birliktelik kullanımı, deyim gibi yapılara dair yeteri kadar alan bilgisine sahip olunmaması; sözlü çeviri kayıtları incelendiğinde dilbilgisi kurallarına yeteri kadar hâkim olunmaması ve sözlü iletişim becerisindeki eksikliklere bağlı olarak yapılan sözlü çevirilerde çeşitli sorunlar yaşanması.

Sonuç

Elde edilen sonuçları yabancı dil eğitimi bağlamında incelediğimizde, sözlü ifade becerisinin dilin yazımında büyük bir öneme sahip olduğu bir kez daha vurgulanmalıdır. Sözlü çeviri kaynaklı hatalardan hareketle, eşdizimlerin yapısına dikkat edilerek, dilin doğal Fransızca söyleyişe uygun olarak kullanılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Dil hassasiyetinin ve farkındalığının arttırılması, bağlama uygun sözcük seçilmesi ve dil kullanımının her aşamasında karşımıza çıkan eşdizimlerin ve deyimlerin dil öğretiminde daha fazla ele alınarak incelenmesi konuşma becerisi ve sözlü çeviri açısından son derece yararlı olacaktır. Tüm bu çalışmalar hem hedef dilin mantığının kavranmasına hem de konuşma becerisi bağlamında dilin doğal yapısına daha uygun sözcüklerin seçilmesine olanak sağlayacaktır. Bunun yanı sıra, yukarıda katılımcıların çözüm önerileri kısmında yazdığı “sözlüğe bakmak”, “birkaç kere sözlüğe bakmak zorunda kaldım”

ifadelerinden hareketle sözlük okur-yazarlığının önemine erken yaşlardan itibaren vurgu yapılmalıdır. Zira sözlük kullanımı gerek ana dili ediniminin gerekse yabancı dil öğreniminin kaçınılmaz doğal bir parçasıdır. Sözlük kullanmanın önemi burada da karşımıza çıkmaktadır. Elde edilen verilerden hareketle hem yabancı dil eğitimi hem de sözlü çeviri çalışmaları bağlamında eşdizimleri ve birliktelik kullanımlarını detaylı bir biçimde ele alacak sözlüklere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tür özel sözlüklerin, sözcüklerin birbirleriyle nasıl birliktelik kurduğunu gösterdiği için yabancı dil eğitiminde son derece yararlı olacağı düşünülmektedir.

Bulgular çeviri eğitimi açısından ele alındığında, Fransızca doğal söyleyişe uymayan birçok ifade göze çarpmaktadır. Katılımcılara sözlü çeviride metin türü farkındalığının kazandırılması amacıyla Fransızca öğretmenliğindeki çeviri dersleri kapsamında çeviri kuramları ve çeviri eleştirisine dair kuramların, metinlerin ve çalışmaların işlenmesi ve konu hakkında tartışılması önem arz etmektedir. Zira bulgulara bakıldığında 5 öğrencinin çeviriden sonra yorum kısmıyla ilgili hiç cevap vermemesi, 13 katılımcının da kısmi olarak cevaplaması ve cevap verenlerin bir kısmının da görüşlerini çok kısa cümlelerle ifade etmesi ve çeviri kararlarını temellendirerek cevap veren katılımcı sayısının çok az oluşu yukarıdaki görüşü destekler niteliktedir. Sözlü çeviri ve iletişim becerilerinde, eşdizimler, deyimler, atasözleri ve kültürel öğeler gibi yapıların çevirisi sırasında karşılaşılan sorunlar Fransızca'yı ana dili olarak edinenlere kıyasla bu dili yabancı dil olarak öğrenen katılımcılarda daha sık görülmektedir. Başka bir deyişle, katılımcılara çeviri bilincinin kazandırılmasının, yapılan sözlü çeviriye ve yeniden üretim sürecine olumlu etkileri olacağı düşünülmektedir. Hatta katılımcıların sadece metni çeviren bir birey olarak değil, kendi metinlerinin eleştirmeni olarak ya da metni eleştirel bir gözle ele alarak irdelemelerinin son derece yararlı olacağı kaçınılmaz bir gerçektir. Bu doğrultuda, sözlü çeviride karşılaşılan zorlukların saptanması, buna göre bilinçli olarak belli başlı çeviri kararlarının alınması ve uygulanması hem çeviri hassasiyeti gelişimine hem de özellikle sözlü çeviri çalışmalarına katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

Abasıyanık, S. F. 2013. *Lüzumsuz adam*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Abasıyanık, S.F. 2007. *Un homme inutile* (Çev. Alain Mascarou). Saint-Pourçain-sur-Sioule : Bleu autour.
- Altıkulaçoğlu, S. 2010. “Yabancı dil sınıflarında eşdizimli sözcük öğretimi ve ana dilinin rolü”. *Dil dergisi*, n°148, s. 37-52.
- Bahns, J. 1993. “Lexical collocations: A contrastive view”. *ELT Journal*, n° 47, p. 56-63.
- Baker, P. (Ed.) 2009. *Contemporary corpus linguistics*. London: Continuum.
- Benson, M. vd. 2009. *The BBI combinatory dictionary of English* (3rd. ed.). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Binon, J., Verlinde, S. 2003. « Les collocations : clef de voûte de l’enseignement et de l’apprentissage du vocabulaire d’une langue étrangère ou seconde ». *La lettre de l’AIRDF*, n° 33, p. 31-36.
- Cavalla, C., Labre, V. 2009. L’enseignement en FLE de la phraséologie du lexique des affects. In : *Le lexique des émotions et sa combinatoire lexicale et syntaxique*. Grenoble : Ellug, p. 297-316.
- Creswell, J.W. 2014. *Araştırma yaklaşımının seçimi: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları araştırma deseni*. Demir, A.B. (Edit.). Ankara: Eğiten.
- Eken, T. 2016. “Eşdizimlerin saptanmasına ve betimlenmesine yönelik kuram ve yaklaşımlar”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, n° 13(33), s. 28-47.
- Farghal, N., Obiedat, H. 1995. “Collocations: a neglected variable in EFL”. *IRAL*, n° 33(4), p. 315-333.
- Firth, J.R. 1957. *Papers in linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- Gonzalez-Rey, I. 2002. *La phraséologie du français*. Toulouse : Presse Universitaire du Mirail.
- Howarth, P. 1998. “Phraseology and second language proficiency”. *Applied Linguistics*, n° 19(1), s. 24-44.
- Huang, L. 2007. Knowledge of English collocations: An analysis of Taiwanese EFL learners. In: *Texas papers in foreign language education: Selected proceedings from the Texas Foreign Language Education Conference* Texas: Texas University, Austin, p. 113-132.
- İmer, K., vd. 2011. *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Kennedy, G. 1998. *An introduction to corpus linguistics*. New York: Addison Wesley Longman Limited.
- Kjellmer, G. 1987. Aspects of English collocations. In: *Corpus linguistics and beyond*. Rodopi: Amsterdam, p. 133-140.
- Laufer, B., Waldman, T. 2011. “Verb-noun collocations in second-language writing: A corpus analysis of learners’ English”. *Language Learning*, n° 61(2), p. 647-672.
- Lewis, M. 2000. *Teaching collocation: Further development in the lexical approach*. Hove, Brighton: Language Teaching Publications.

- Liu, L. E. 2002. *A corpus –based lexical semantic investigation*. Master thesis.
- Martynska, M. 2004. “Do English language learners know collocations?”, *Investigationes Linguisticae*, n° 11 (1), p. 1-12.
- McCarthy, M., Felicity O. 2005. *English collocations in use*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Moon, R. 1998. *Fixed expressions and idioms in English. A corpus-based approach*. Oxford: Oxford University Press.
- Nesselhauf, N. 2003. “The use of collocations by advanced learners of English and some implications for teaching”. *Applied Linguistics*, n° 24 (2), p. 223-242.
- Nesselhauf, N. 2005. *Collocations in a Learner Corpus*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Nesselhauf, N., Tschichold, C. 2002. “Collocations in CALL: An investigation of vocabulary-building software for EFL”. *Computer Assisted Language Learning*, n° 15 (3), p. 251–279.
- Özkan, B. 2007. *Türkiye Türkçesinde belirteçlerin fiillerle birliktelik kullanımları ve eşdizimliliği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana.
- Sinclair, J.M. 1991. *Corpus, concordance, collocation*. Oxford: Oxford University Press.
- Sheehan, A. 2004. “Making sense of words”. *English Teaching Forum*, n° 42(1), p. 1-11.
- Vasiljevic, Z. 2008. “Developing collocational competence of second language learners”. *The East Asian Learner*, n° 4 (1), p. 46-50.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. 2005. *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. 2013. *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Williams, G. 2003. Les collocations et l'école de la linguistique britannique. In : *Les collocations : Analyse et traitement*. Paris : De Werelt, p. 33-44.

© *Synergies Turquie*, n° 17, Année 2024.

Revue du GERFLINT

<https://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb427242702>

Bibliothèque nationale de France - Décembre 2024 -

Éléments sous droits d'auteur. Politique éditoriale consultable sur le site :

<https://gerflint.fr/>

<https://gerflint.fr/synergies-turquie>

